

არაპირდაპირ დაზიანებული პირის მოთხოვნის გამორიცხვა

(ნაწილი 1)

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

I. შესავალი

საყოველთაოდ ცნობილია რომელი იური-სტის პომპონიუსის სენტენცია, რომლის მიხედვითაც, ქონების ყოველგვარი უსაფუძვლო გადადინება უნდა უკუიქცეს,¹ რასაც უსაფუძვლო გამდიდრებასთან დაკავშირებულ თითქმის ყველა ტექსტში წაანყდება მკითხველი. ამგვარი განზოგადებული მაქსიმა, რომ ყოველგვარი ზიანი ანაზღაურდება, ზიანის ანაზღაურების სამართალში არ არსებობს. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ ზიანი შეიძლება მრავალგვარად რეალიზდეს და ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება ყოველთვის არ აქვს იმ პირს, რომელსაც დამზიანებლის ქცევიდან გამომდინარე ზიანი ადგება. ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება აქვს მხოლოდ მას, ვისი უფლებაც ხელყოფილია.² ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, ეს არის ხელშეკრულების მეორე მხარე,³ ხოლო დელიქტური მოთხოვნა 992-ე მუხლის მიხედვით ეკუთვნის მხოლოდ მას, ვისი აბსოლუტური უფლებების ხელყოფაც მოხდა ან ვის დაცვასაც ემსახურებოდა დარღვეული ნორმა.⁴ ამის საპირისპიროდ, მესამე პირებმა საკუთარი ზიანი თავადვე უნდა „ზიდონ“: მხოლოდ გაშუა-

ლებულად/არაპირდაპირ დაზიანებულს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება არ აქვს.⁵

II. არაპირდაპირ დაზიანებული პირი

არაპირდაპირ დაზიანებულად ითვლება პირი, რომელსაც, მიუხედავად იმისა, რომ არ უზიანდება სხეული, ნივთები ან სხვა აბსოლუტური სიკეთეები, მაინც ადგება ქონებრივი ზიანი. მას არ აქვს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა დამზიანებლის მიმართ სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით, რადგან ამ დანაწესით პასუხისმგებლობის წინაპირობაა, ზიანის მართლსაწინააღმდეგოდ მიყენება, რაც ამ შემთხვევაში, ჩვეულებრივ, სახეზე არ არის, ხოლო სუფთა ქონებრივი ზიანი, ცალკე აღებული, არ ანაზღაურდება.⁶

მაგალითად, არ აუნაზღაურდება ზიანი იმ პირს, რომელიც გაიჭედება საავტომობილო საცობში, რაც გამონვეული სხვა პირის მიერ მოწყობილი ავტოავარიის გამო. თუ საცობში მოხვედრის მიზეზით ის დაკარგავს შემოსავალს – ვერ მიუსწრებს მნიშვნელოვან შეხვედრას, ეს ზოგად ცხოვრებისეულ რისკს განეკუთვნება, რომელიც მისი სატარებელია და არც ერთი დელიქტური შემადგელობით მოცული არ არის. ზიანის ანაზღაურების უფლება არ აქვს არც გზის პირას განლაგებული სასტუმროს მესაკუთრეს, თუ სასტუმროსთან მიმავალი ერთ-ერთი გზა ჩაიკეტება ავტობანის ავარიის მიზეზით გადაკეტვის გამო.^{7,8} თუ ყინულზე მოციგურავე-

¹ Pomponius: D.50, 17, 206.

² E. Deutsch/H.-J. Ahrens, *Deliktsrecht*, 6. Aufl., München 2016, Rn. 623 f.; Schiemann in Staudinger BGB, 2004, Vor § 249 Rn. 49; Grüneberg, in Palandt BGB Komm., 73. Aufl., 2014, Vor § 249 Rn. 102.

³ გამოწვევის წარმოადგენს ე. წ. „მესამე პირის მიმართ დამცავ ეფექტიანი ხელშეკრულება“, რომელზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

⁴ იხ. დეტალურად გ. რუსიაშვილი, „სუფთა ქონებრივი ზიანი“ – გულისხმიერი ქცევის ვალდებულების თუ დამცავი ნორმის დარღვევა? შედარებითი სამართლის ჟურნალი 4/2019, 1-ლი და მომდევნო გვერდები.

⁵ Grüneberg, in Palandt BGB Komm., 73. Aufl., 2014, § 249 Rn. 103.

⁶ რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 4/2019, ზემოთ სქ. 4, 9.

⁷ BGH NZV 2015, 292

თა წყვილიდან ერთ-ერთი დაზიანდება ავტოავარიაში, პარტნიორს არ აქვს დამზიანებლისაგან იმ ზიანის მოთხოვნის უფლება, რომელიც მას საერთო გამოსვლების ჩავარდნით წარმოეშობა.⁹

ეს მაგალითები განზოგადებაუნარიანია და ძალაშია (გამორიცხავს მოთხოვნის უფლებას) ყველა იმ მესამე პირის შემთხვევაში, რომელსაც დაზიანებულის მიმართ ჰქონდა სახელშეკრულებო ან კანონისმიერი მოთხოვნები, რომლებსაც ეს უკანასკნელი ზიანის დადგომის გამო ვეღარ ასრულებს, მაგალითად¹⁰: დასაქმებელი დასაქმებულის დაზიანებისას; საგამოფენო სივრცის დირექტორი იმ ხელოვანის დაზიანებისას, რომელსაც შეუკვეთა ექსპონატის შექმნა; სპორტული გუნდი სპორტსმენის დაზიანებისას; მყიდველი იმ მიყიდული ნივთის განადგურებისას, რომელზე საკუთრებაც მას ჯერ არ გადასცემია. არაპირდაპირ დაზიანებული პირის მოთხოვნის უფლება ამ შემთხვევებში არ გამომდინარეობს არც „მონყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე“ უფლებიდან¹¹; დასაქმებულის დაზიანება არ წარმოადგენს ამ ამუშავებულ და მონყობილ საწარმოზე უფლების ხელყოფას.¹² მოთხოვნის უფლება არ არსებობს არც საპირისპირო შემთხვევაში: დასაქმებულს არ აქვს საწარმოს დაზიანების შემთხვევაში საკუთარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება.¹³ მხოლოდ არაპირდაპირ დაზიანებულის მოთხოვნის უფლების გამორიცხვის პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომ ტაქსების კომპანია ტაქსის მანქანისა და ტაქსისტად დასაქმებული მძღოლის დაზიანების შემთხვევაში, რამაც მისი შრომისუუნარობა გამოიწვია, დაკარგული შემოსავლის სახით მხოლოდ იმ თანხას მოითხოვს, რასაც ტაქსისტის გარეშე მიიღებდა; ამასთან მოთხოვნას ამცირებს ის თა-

ნხა, რისი გადახდაც მას ფიქტიური ჩამნაცვლებელი მძღოლისათვის მოუწევდა.¹⁴

III. პირდაპირ და არაპირდაპირ დაზიანებულთა ერთმანეთისაგან გამიჯვნა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, პირდაპირ და არაპირდაპირ დაზიანებულთა წრე ერთმანეთისაგან ცალსახად უნდა გაიმიჯნოს. მნიშვნელოვანია იმის გაცნობიერება, რომ ერთმა და იმავე საქციელმა შეიძლება არაერთი პირის უფლება ხელყოს და პირი, რომელმაც კაუზალობის გაშუალებული ჯაჭვის მიდის, შეიძლება, პირდაპირ დაზიანებულად ჩაითვალოს, თუ მას უზიანდება ის სიკეთე, რომელსაც დარღვეული ნორმა იცავდა. ყველაზე ცნობილ გამონაკლისს ამ კონტექსტში ე. წ. „შოკის ზიანი“ წარმოადგენს (იხ. ქვემოთ).

1. სახელშეკრულებო მოთხოვნები

ქართული სახელშეკრულებო სამართლის მიხედვით, ზოგადად, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა აქვს მხოლოდ პირდაპირ დაზიანებულ პირს. სკ-ის 394 I მუხლის მიხედვით მოთხოვნის წინაპირობას წარმოადგენს ვალდებულებითი ურთიერთობის არსებობა დამზიანებელსა და დაზიანებულს შორის. ოჯახის წევრები, დამსაქმებელი ან სხვა დაზიანებულ პირთან დაკავშირებული პირები, რომლებიც გაშუალებულად განიცდიან ზიანს, იმყოფებიან 394 I 1 მუხლით უფლებამოსილ პირთა წრის მიღმა, თუ მათსა და დამზიანებელს შორის არ არსებობს ვალდებულებითი ურთიერთობა. მაგალითად, თუ ექიმი ბრალეულად არღვევს ვალდებულებას სამედიცინო მომსახურების ხელშეკრულებიდან და ამით ზიანს აყენებს პაციენტებს, მაშინ ხელშეკრულების საფუძველზე ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება აქვს მხოლოდ პაციენტს. მის ნათესავებს მხოლოდ მაშინ შეუძლიათ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, თუ რაიმე ფორმით გახდნენ ექიმის სახელშეკრუ-

⁸ გამონაკლისისათვის შდრ. *რუსიაშვილი*, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 1/2019, 83.

⁹ BGH zfs 2003, 224

¹⁰ *Oetker*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 281.

¹¹ გ. *რუსიაშვილი*, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 1/2019, 85-ე და მომდევნო გვერდი.

¹² BGHZ 7, 36.

¹³ v. *Marschall*, FS v. Caemmerer, Tübingen 1978, 421.

¹⁴ BGH NJW 1979, 2244.

ლებო პარტნიორები.¹⁵ სხვა შემთხვევაში ეს მოთხოვნები გამორიცხებულია.

აბსურდულია და ვალდებულებითი უფლების გაუმართლებელ გააბსოლუტურება იქნებოდა, რომ დამსაქმებლის მიერ დასაქმებული პირის მართლსაწინააღმდეგოდ სამსახურიდან გაშვების გამო, მას ზიანის ანაზღაურება დასაქმებულის შვილმა მოსთხოვოს – ამ სამსახურიდან გაშვების გამო შემცირებული ალიმენტის ოდენობით. ამ ტიპის შემთხვევების გადაწყვეტა და თავიდან მოშორება მხოლოდ ვალდებულებითი მოთხოვნის ფარდობითობაზე მითითებით ხდება – დამსაქმებელი მხოლოდ მამის მიმართ არღვევს შესაბამის, ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას და მისი შედეგებიც მხოლოდ მათ შორის ურთიერთობაში დგება. რეალურად ფარდობითობის უკან დგას ის მოსაზრება, რომ დამსაქმებელთან მამა იმყოფებოდა სამართლებრივ ურთიერთობაში და მხოლოდ მისი გადასაწყვეტია ნაუყენებს თუ არა მას აქიდან წარმოშობილ მოთხოვნებს. მხოლოდ ის ფაქტი, რომ დამსაქმებლის ვალდებულების დარღვევით არაპირდაპირ ასევე შესაძლებელია (შვილიც) დაზიანდა, არ არის საკმარისი საფუძველი მამის გვერდის ავლით დამსაქმებლის პირდაპირ შვილის წინაშე პასუხისმგებლობისათვის. მამას შეიძლება არ სურდეს მოთხოვნების წაყენება დამსაქმებლისათვის, რადგან, თავის მხრივ, დამსაქმებელს აქვს კონტროლირებად აპელირების უფლება, მაგალითად: შრომითი ურთიერთობის განმავლობაში დარღვევები, რომლებიც არ ამართლებენ ხელშეკრულების მოშლას, თუმცა მამისათვის უხერხულობის შემქმნელია ან რაიმე სხვა ურთიერთობიდან წარმოშობილი მოთხოვნები, რომლებზეც დამსაქმებელმა იმ პირობით თქვა უარი (გაქვითვისა და მორიგების გარეშე), რომ ასევე მამაც არ მოედავებოდა შრომითი ურთიერთობიდან. ან შეიძლება მამა დამსაქმებლის მეგობარი იყოს და ის არ მიიჩნევდეს მასთან დავას მიზანშეწონილად. თუმცა მთავარი მიზეზი არაპირდაპირად დაზიანებული პირის წინაშე პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა მდგომარეობს არა პირდაპირ დაზიანებული პირის

უფლებების „დაუკითხავად“ გამოყენებაში, არამედ იმაში, რომ ამგვარი დაშვებით დამზიანებლის პასუხისმგებლობა ზღვარდაუდებელი გახდებოდა. თუ შვილს ექნებოდა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა ალიმენტის დაკარგვის გამო, დამსაქმებლის მიმართ მოთხოვნა უნდა ჰქონდეს ასევე დასაქმებულის ცოლს, მის კრედიტორებს, რომლებმაც უქონლობის მიზეზით ვერ მიიღეს კუთვნილი თანხა და ვერ დააბანდეს მოგების მომტანად, ასევე კრედიტორის კრედიტორებს და ა. შ. ამ დაშვებით ყოველი ვალდებულების დარღვევა იქცეოდა პასუხისმგებლობის განუსაზღვრელი რისკების რეალიზების მექანიზმად და შესაძლებელი იქნებოდა ყველას ყველას წინაშე ეგო პასუხი. ყველა ეს არგუმენტი ერთიანდება ვალდებულებითი ურთიერთობის ფარდობითობის ცნების ქვეშ – ვალდებულებით ურთიერთობაში შესვლით პირი კისრულობს მოვალეობას მხოლოდ თავისი კონტრაქტის წინაშე, რაც გულისხმობს ასევე იმას, რომ ვალდებულების დარღვევისას მხოლოდ მის წინაშე უნდა აგოს პასუხი. ყოველგვარი სხვა დაშვება კერძო ავტონომიის პრინციპისათვის ხაზის გადასმის ტოლფასია.

ზემოთ თქმულისაგან უნდა გაიმიჯნოს ის აბსოლუტური საგამონაკლისო შემთხვევები, როდესაც სახელშეკრულებო ურთიერთობის ფარგლებში ანაზღაურდება ასევე შესაძლებელია პირის ზიანი. საუბარია ხელშეკრულებაზე „შესაძლებელია პირის მიმართ დამცავი ეფექტით“, რომელიც ქვემოთ იქნება განხილული.

2. დელიქტური მოთხოვნები

ასევე დელიქტურ სამართალშიც, ზოგადი წესის თანახმად, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება აქვს მხოლოდ პირდაპირ დაზიანებულს.¹⁶ ეს გამომდინარეობს დელიქტური პასუხისმგებლობის სტრუქტურულიდან (სკ-ის 992-ე მუხლი), რომელიც დგება ორ შემთხვევაში: აბსოლუტური სიკეთეების დაზიანებისას და ქონებრივი ზიანის მიყენებისას, როდესაც ამა-

¹⁵ BGHZ 89, 266.

¹⁶ Oetker, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 281.

ვდროულად დარღვეულია მესამე პირის ქონების დამცავი ნორმა.¹⁷

ა) აბსოლუტური სიკეთის ან დამცავი ნორმის ხელყოფა

გამომდინარე იქიდან, რომ არაპირდაპირ დაზიანებულ მესამე პირებს, რომელთა დაზიანებაც წარმოადგენს მხოლოდ რეფლექსს სხვა პირის სიკეთის დაზიანებისა, ჩვეულებრივ არ უზიანდებათ აბსოლუტური სიკეთეები (გამონაკლისი იხ. ქვევით), მათი მოთხოვნა პირველი შემადგენლობის მიხედვით გამორიცხებულია. რაც შეეხება დამცავი ნორმის დარღვევას, აქ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა აქვს პირს, რომელსაც უშუალოდ იცავდა ეს ნორმა.¹⁸ მესამე პირები, რომელთადაც ზიანი მხოლოდ თანმდევი შედეგის სახით რეალიზდება და ამ ნორმის დაცული სფეროს მიღმაა, მის ანაზღაურებას ვერ მოითხოვენ. მაგალითად, თუ ა თაღლითური ქმედებით დააკარგვინებს ბინას ბ, ზიანის ანაზღაურების უფლება ვერ ექნება ბ-ს მეუღლეს, მაშინაც კი, თუ ბინის შენარჩუნების შემთხვევაში ის ამ ბინაში იცხოვრებდა გაცილებით უფრო კომფორტულ პირობებში, ვიდრე მის ამჟამინდელ ბინაში. საწინააღმდეგო დაშვება დელიქტური პასუხისმგებლობის ფარგლების უზომოდ გაფართოების ტოლფასი იქნებოდა და საბოლოოდ მიგვიყვანდა შედეგამდე, როდესაც ყველას ყველას წინაშე შეიძლება ეგო პასუხი – ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შეიძლება ჰქონოდა დაზარალებულის მომავალ მეუღლეს, რომელიც დაკარგულ ბინას ოფისად გადააკეთებდა და აქიდან მიიღებდა შემოსავალს ან ამ ჰიპოთეტური ოფისის ჰიპოთეტურ თანამშრომელს და ა. შ., რაც სრული აბსურდია.

ბ) გაშუალებული კაუზალობა

დელიქტური მოთხოვნებზე საუბრისას არაპირდაპირი დაზიანებისაგან უნდა გაიმიჯნოს

შემთხვევები, როდესაც დაზარალებულს სამართლებრივი სიკეთეები უზიანდება პირდაპირ, თუმცა გაშუალებული კაუზალობის გზით. ანაზღაურების უფლება აქვს, მაგალითად, ბავშვს, რომელიც ჩნდება ჯანმრთელობის დაზიანებით დედის პრენატალურ პერიოდში დელიქტის თუ ხელშეკრულების დარღვევის შედეგად დაზიანების გამო.¹⁹ ეს წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც ბავშვი დედის დაზიანების მომენტში ჯერ კიდევ არ იყო ჩასახულიც.²⁰ ამ კონტექსტს განეკუთვნება ასევე ე. წ. შოკით მიყენებული ზიანი, რომლის ანაზღაურების საკითხიც, ჩვეულებრივ, 992-ე მუხლის მიხედვით პასუხისმგებლობისას დგება. მაგალითად, დაზარალებული შეესწრება ახლობელი პირის გარდაცვალებას, რის შედეგადაც მიიღებს მძიმე ფსიქიკურ შოკს.²¹ დამზიანებელი ამ შემთხვევაში გარდაცვლილი პირის სიცოცხლეს უშუალოდ ხელყოფს, თუმცა მისი ახლობლის ფსიქიკური ჯანმრთელობა მხოლოდ გაშუალებულად შეიძლება ჩაითვალოს დაზიანებულად. შოკი (და, ზოგადად, ფსიქიკური დარღვევა) მხოლოდ მაშინ ითვლება ჯანმრთელობის დაზიანებად, თუ მას რჩება სამედიცინო გზით დადგენადი თანმდევი შედეგები,²² მაგრამ ამ შემთხვევაშიც პრობლემურია დამზიანებლისათვის ამ შოკის ზიანის შერაცხვა. საკითხავია, მოცულია თუ არა ნორმის მიზნით (მაგ., საგზაო მოძრაობის წესი) გარდაცვლილის ან დაშვებულის ახლობელი პირის დაცვა შოკისაგან. გერმანული სასამართლო პრაქტიკა²³ ამ ტიპის შემთხვევებში საკმაოდ რესტრიქციულად განმარტავს ნორმის დაცვით მიზანს. დაცულია მხოლოდ უშუალოდ დაზარალებულის ახლო ნათესავი (მათ შორის საქმრო, საცოლე და ა. შ.)²⁴ გაშუალებუ-

¹⁹ BGHZ 8, 248; BGHZ 58, 50.

²⁰ BGHZ 8, 248.

²¹ BGHZ 56, 163.

²² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 25 თებერვლის № ას-1426-1535-04 განჩინება; რუსიაშვილი/ევგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, თბილისი 2016, 217; არასწორია ბარაბაძე, მორალური ზიანის ანაზღაურებაზე უფლებამოსილი პირები, ადამიანი და კონსტიტუცია № 2/2006, 101.

²³ BGHZ 172, 265.

²⁴ შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 20 იანვრის № ას-1156-1176-2011 განჩინება. აქ გაუგებარია, თუ რატომ არ უნდა წარმოადგენდეს

¹⁷ რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 4/2019, ზემოთ სქ. 4, 9.

¹⁸ Oetker, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 280.

ლად მიღებული შოკისაგან, ავტოავარიის შემსწრე გამვლელისათვის კი ეს ზიანი ყოველდღიურ რისკს წარმოადგენს, რომელიც არ ანაზღაურდება.

IV. სამენარმეო საზოგადოებისათვის მიყენებული ზიანი

არაპირდაპირი დაზიანების შემთხვევები განსაკუთრებით აქტუალურია იურიდიული პირების შემთხვევაში, როდესაც ზიანდება პარტნიორი და ეს რეფლექსურად ეხება საზოგადოებას, ან პირიქით, საზოგადოების ზიანი აისახება პარტნიორის ქონებრივ მდგომარეობაზე.

1. პარტნიორის დაზიანება

ცალსახად და ერთხმად არასწორად არის მიჩნეული მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, კაპიტალური საზოგადოების ერთადერთ პარტნიორს უნდა მიენიჭოს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება იმ ზიანისათვის, რომელიც მისი დაზიანების შედეგად ადგება საზოგადოებას.²⁵ ადვოკატის შეცდომის გამო შპს-ის ერთადერთი პარტნიორი და დირექტორი აღმოჩნდა მოვალეთა რეესტრში, რის გამოც ბანკმა არასაიმედოდ მიიჩნია მთლიანი შპს და გააუქმა მას საკრედიტო ხელშეკრულება, რამაც თავის მხრივ ჩაშალა სამშენებლო პროექტი და ზიანი მიაყენა შპს-ს. გარდა იმისა, რომ აქ პარტნიო-

რს ვერ ექნება საკუთარი დამოუკიდებელი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, მას არ უნდა მიენიჭოს არც მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაციის ფარგლებში (ამასთან დაკავშირებით იხ. ქვემოთ) საზოგადოების ზიანზე მითითების უფლება და მისი ანაზღაურების მოთხოვნა თავის სასარგებლოდ.²⁶

ამის საპირისპიროდ, შემთხვევა, როდესაც პარტნიორის დაზიანებით მცირდება საზოგადოებაში მისი წილის ღირებულება და ამით ისევ მას ადგება ზიანი, უნდა გადაწყდეს იმგვარად, რომ მას მიენიჭოს საკუთარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება,²⁷ რადგან აქ რეალურად საქმე ეხება არა არაპირდაპირ დაზიანებას, არამედ ზიანს, რომელიც ადგება მის არამატერიალურ აქტივს უშუალოდ მისი დაზიანებით, რაც ცალსახად ანაზღაურებადია. მაგალითად, დამზიანებელი აყენებს საზოგადოების ერთადერთ პარტნიორსა და დირექტორს სხეულის მძიმე დაზიანებას, რომელიც ამ მიზეზით ვერ ახერხებს საზოგადოებისათვის სასარგებლო გარიგების დადებას, რის გამოც საზოგადოება ნახულობს ზიანს და შესაბამისად მცირდება პარტნიორის წილის ღირებულება.²⁸ აქ ზიანი წარმოსდგება უშუალოდ ამ პარტნიორის დაზიანებით და საზოგადოება არის მხოლოდ ზიანის „გამტარი“.

2. საზოგადოების დაზიანება

უფრო მარტივად და სწორხაზოვნად არის საქმე საზოგადოების დაზიანების შემთხვევაში – თუ ზიანის მომტანი ქმედება მიმართულია საზოგადოების წინააღმდეგ, მაშინ მოთხოვნის უფლება აქვს მხოლოდ საზოგადოებას და არა პარტნიორებს, მაშინაც კი, თუ საზოგადოების ზიანი პარტნიორთა წილის გაუფასურებაში გამოიხატა.²⁹ მით უფრო არ აქვთ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება დედობილი საზოგადოებას ან მის პარტნიორებს (რომ აღარაფე-

დამზიანებლის ბრალით გამოწვეული დუხჭირი მდგომარეობის გამო ქალიშვილის გარდაცვალება (ამ მოვლენებს შორის კაუზალური კავშირის არსებობას სასამართლო საკმაოდ არადაამაჯერებლად და ურთიერთგამომრიცხავი არგუმენტებით უარყოფდა), საკმარის საფუძველს პირის ფსიქიკური და ფიზიკური ჯანმრთელობის შერყევისათვის, რითიც განპირობებული ზიანი შესაბამისი ნორმის მიზნით უნდა ყოფილიყო მოცული, თუმცა სასამართლოს მსჯელობა სწორია იმ ნაწილში, როდესაც უარყოფს ნივთის განადგურებით (ბინის დაწვა) და ქონებრივი მდგომარეობის გაუარესებით (ვალების აღება) გამოწვეული ფსიქიკური ზიანის შერაცხვის შესაძლებლობას (*Oetker*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 155).

²⁵ *W. Frank*, *Nochmals - Schadensersatzanspruch des GmbH-Alleingesellschafters bei einem Schaden der Gesellschaft*, NJW 1974, 2314; *W. Schulte* NJW 1979, Die Vermögensseinbuße bei einer Kapitalgesellschaft - ein ersatzfähiger Schaden des Alleingesellschafters? NJW 1979, 2232.

²⁶ *Schiemann* in *Staudinger BGB*, 2004, Vor § 249 Rn. 60.

²⁷ BGH NJW-RR 1995, 864; BGHZ 129, 165; *Mann* NJW 1977, 2160; *Schiemann* in *Staudinger BGB*, 2004, Vor § 249 Rn. 61; *Grüneberg*, in *Palandt BGB Komm.*, 73. Aufl., 2014, § 249 Rn. 104.

²⁸ შდრ. BGH NJW 1977, 1283.

²⁹ OLG Hamm NZG 2002, 780.

რი ვთქვით დედობილი საზოგადოების კრედიტორებზე), თუ დამზიანებლის ქმედება მხოლოდ შვილობილი საზოგადოების წინააღმდეგ იყო მიმართული და დააკარგვინა მას კაპიტალი. ეს პრობლემა და მისი გადაწყვეტა ცნობილია, „კონგრუენტული ზიანის მხოლოდ საზოგადოების სასარგებლოდ ანაზღაურების სახელით“. გერმანული სასამართლოს გადაწყვეტილება³⁰, რომელსაც ამ კონტექსტში ყველაზე ხშირად აცხივებენ შემდეგია: შპს-ის პარტნიორმა საზოგადოების მიმართ არსებული ერთგულების ვალდებულების დარღვევით, საკუთარი შვილის მეშვეობით, შექმნა კონკურენტი სანარმო, რის შემდეგაც კლიენტებს მოაშლევინა საკუთარ შპს-სთან დადებული ხელშეკრულებები და ისინი ამ კონკურენტ სანარმოში გადაიბირა. ამით შპს-ის მიადგა ზიანი. გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ აქ არ გაითვალისწინა მოსარჩელის არგუმენტი, რომ საქმე ეხებოდა ერთგულების ვალდებულების დარღვევას, რისი სანქციონირებაც უნდა მომხდარიყო იმგვარად, რომ დამზიანებელს უშუალოდ პარტნიორის წინაშე ეგო პასუხი და მისთვის ანაზღაურებინა ეს ე. წ. რეფლექსური ზიანი. სასამართლომ უკუაგდო ასევე მითითება იმ გარემოებაზე, რომ საზოგადოება უკვე გაკოტრების შედეგად ლიკვიდირებული იყო და გაკოტრების საქმის მმართველს მორიგების გზით უარი ჰქონდა ნათქვამი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე დამზიანებელი პარტნიორის მიმართ, ანუ საზოგადოება თავად ველარ მოითხოვდა ზიანის ანაზღაურებას.³¹

საზოგადოებისათვის მიყენებული ზიანისა და პარტნიორის ზიანის კონგრუენტულობის³² (თანადამთხვევის) შემთხვევაში პარტნიორის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შეუძლია მხოლოდ საზოგადოების სასარგებლოდ. რი-

თაც დაიფარება ასევე მისი ზიანიც.³³ საკუთარი თავის სასარგებლოდ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება მას არ აქვს. გერმანული სასამართლო პრაქტიკა³⁴ ამ გადაწყვეტას ასაბუთებს კაპიტალისა და საზოგადოების ქონების მიზნობრიობის შენარჩუნების, ისევე როგორც პარტნიორთა მიმართ თანასწორი მოპყრობის პრინციპით. ეს გადაწყვეტა გამყარებულია გერმანიის სააქციო კანონის 117 I 2³⁵ და 317 I 2 პარაგრაფებში და განზოგადებული ფორმით მოქმედებს ასევე შპს-ის შემთხვევაშიც.³⁶ ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში კონგრუენტულობის უარსაყოფად სასამართლომ მხედველობაში არ მიიღო არგუმენტი, რომ იმ შემოსავალს, რომელიც დაკარგა შპს-მ, ის მაინც დაუყოვნებლივ გასცემდა დივიდენდის სახით (დაკარგავდა) და ამიტომაც სახეზე არ იყო შპს-ის ზიანი, არამედ მხოლოდ მისი, როგორც პარტნიორის, არაკონგრუენტული ზიანი.³⁷ ის ფაქტი, რომ შპს ქონებას მისი მიღების შემთხვევაში დივიდენდად გასცემდა, წარმოადგენს მისი ქონების მიზნობრიობის გამოხატულებას (იხ. ქვემოთ) და ვერ გახდება ამ შემოსავლის მიუღებლობის ზიანად არდაკვალიფიცირების საფუძველი.

ა) ერთმანეთისაგან გამიჯნული სამართალსუბიექტურობა და ქონება

ზემოთმოყვანილი კონკრეტულ პრინციპებზე მითითების მიღმა, მთავარი პრინციპი, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს სამართლის შემფარდებელმა მოცემულ შემთხვევაში შე-

³³ BGHZ 105, 131.

³⁴ BGH NJW 1987, 657; BGH NJW-RR 1987, 1386; BGHZ 105, 130; BGH NJW 2013, 1434; BGH NJW 1987, 1262.

³⁵ ვინც განზრახ, საკუთარი გავლენის გამოყენებით სამეთვალყურეო საბჭოს ან დირექტორატის წევრს ან პროკურისტსა თუ რწმუნებულს აიძულებს იმოქმედონ საზოგადოებისათვის და აქციონერთა ინტერესების სანაღმდეგოდ, ვალდებულია აუნაზღაუროს საზოგადოებას ამით მიყენებული ზიანი. ის ვალდებულია ასევე აქციონერებსაც აუნაზღაუროს მათთვის მიყენებული ის ზიანი, რომელიც არ ამოიწურება და სცდება საზოგადოებისათვის მიყენებულ ზიანს.

³⁶ BGH NJW 1987, 1079.

³⁷ შდრ. ამასთან დაკავშირებით W. Döser, Anm. zu BGH, Urteil vom 14.05.2013 - II ZR 176/10 (KG), NJW 2013, 2586.

³⁰ BGH NZG 2013, 867, გადაწყვეტილების ტექსტი ქართულ ენაზე გამოქვეყნებულია: შედარებითი სამართლის ჟურნალი 10/2020, 54-ე და მომდევნო გვერდები.

³¹ იხ. ამასთან დაკავშირებით დეტალურად W. Döser, Anm. zu BGH, Urteil vom 14.05.2013 - II ZR 176/10 (KG), NJW 2013, 2586.

³² B. Kreße, Schadensersatzansprüche mittelbar Geschädigter nach deutschem und französischem Zivilrecht, ZEuP 2014, 517.

მდეგია: იურიდიული პირისა და მისი პარტნიორის დამოუკიდებელი და ერთმანეთისაგან გამიჯნული სამართალსუბიექტურობიდან გამომდინარე არც ერთს არ შეუძლია მეორის ზიანი თავისად „გაასალოს“. საზოგადოება ვერ მოითხოვს საკუთარი პარტნიორისათვის მიყენებულ ზიანს, როგორც თავისას,³⁸ მაშინაც კი, როდესაც პარტნიორს ეს ქონება შესატანის განსახორციელებლად უნდა გამოეყენებინა და ვერც პარტნიორი მოითხოვს საზოგადოებისათვის მიყენებული ზიანის პირადად მისთვის ანაზღაურებას, მაშინაც კი, როდესაც ეს ზიანი მისი წილის გაუფასურებაში გამოიხატა – შპს-ის თუ სააქციო საზოგადოების პარტნიორი ვერ იჩივლებს იმ საფუძვლით, რომ პირადად მას აუნაზღაურონ წილის გაუფასურებით მიყენებული ზიანი, ეს იქნებოდა მოშლა იმ კორპორატიული მიჯნისა, რომელიც არსებობს პარტნიორისა და საზოგადოების სამართლებრივ სუბიექტურობას შორის, რომლის გამოვლინებაც არის დამოუკიდებელი ქონებაუნარიანობა.

პარტნიორს არ აქვს აბსოლუტური უფლება „წილის ღირებულების არშემცირებისა“, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ექნებოდა უფლება ჩარეულიყო საზოგადოების მართვის ნებისმიერ საკითხში ამ ღირებულების შემცირების პრევენციის მიზნით, რისი უფლებაც მას არ აქვს. პირიქით, საზოგადოებას, გარკვეულ შემთხვევებში, შეუძლია მიიღოს გადაწყვეტილება, რომელიც ამცირებს პარტნიორის წილს და ის ამ გადაწყვეტილებას წინ ვერ აღუდგება, რაც ნიშნავს იმას, რომ აბსოლუტური უფლება წილის ღირებულების არშემცირებაზე, განსხვავებით, მაგალითად, ნივთის დაუზიანებლობისაგან, პარტნიორს არ აქვს. საზოგადოების ქონება და პარტნიორის ქონება ერთმანეთისაგან გამიჯნულია. წილი არის ის ბმა, რომელიც ამ ორ ქონებრივ მასას ერთმანეთთან აკავშირებს, კერძოდ, ერთის მონაწილეობა მეორეში, თუმცა ის პრინციპულად არ განსხვავდება იმ მოთხოვნის უფლებისაგან, რომელიც ერთ პირს აქვს მეორე პირის ქონების მიმართ. არ შეუძლია რა, მაგალითად, კრედიტორს, რომელსაც ჰქონდა მოვალის ქონებიდან კონკრეტული ნივთის მი-

ლების უფლება, მოსთხოვოს ამ ნივთის დამზიანებელს ზიანის ანაზღაურება (იხ. ზემოთ), არ უნდა ჰქონდეს არც პარტნიორს საზოგადოების დამზიანებლის მიმართ პირდაპირი მოთხოვნის უფლება.

ბ) კაპიტალის შენარჩუნება, საზოგადოების ქონების მიზნობრიობა და პარტნიორთა მიმართ თანასწორი მოპყრობა

პარტნიორისა და აქციონერისათვის მიყენებული ის ზიანი, რომელიც კონგრუენტულია საზოგადოების ზიანისა, ანუ, რომლის რესტიტუციაც შეიძლება შესაბამისი შესრულებით საზოგადოების ქონებაში და თუ ეს გამოასწორებდა პარტნიორის/აქციონერის ზიანსაც, ანუ ეს უკანასკნელი მხოლოდ საზოგადოებისათვის მიყენებული ზიანის ანარეკლს წარმოადგენს, უნდა გამოსწორდეს საზოგადოებისა და არა პარტნიორის/აქციონერის მიმართ შესრულებით. ყოველგვარი საპირისპირო დაშვება საფრთხეს შეუქმნიდა საზოგადოების კაპიტალის შენარჩუნებას, თუ ნებისმიერი ზიანი, რომელიც ადგება საზოგადოებას და ამავდროულად წილის ღირებულებას ამცირებს, შეიძლება მოეთხოვა პარტნიორს. პარტნიორმა არ უნდა დაასწროს საზოგადოებას და არ უნდა გაურთულოს მისი მოთხოვნის რეალიზება³⁹ – დამზიანებელი პარტნიორისათვის გადახდის შემდეგ აღარ იქნებოდა ვალდებული გადაეხადა საზოგადოებისათვის ამ ზიანის ანაზღაურება. გარდა ამისა, ეს იქნებოდა პარტნიორთა მიმართ თანასწორი მოპყრობის პრინციპის დარღვევა, რადგან თუ საზოგადოების ზიანის გამო ერთდროულად მცირდება რამდენიმე მათგანის წილი, შეიძლება დასწრებაზე ყოფილიყო დამოკიდებული, თუ რომელი აინაზღაურებდა ზიანს.

საზოგადოების ქონების მიზნობრიობის პრინციპი გულისხმობს იმას, რომ ეს ქონება მანამ, სანამ არ მოხდება მისი დივიდენდად გაცემის გადაწყვეტილების მიღება, საერთო მიზნით არის შებორკილი. საპირისპირო მიდგომა გამოიწვევდა იმას, რომ ზიანის ანაზღაურების გზით მოხდებოდა დივიდენდების გაცემის ეფექტისა

³⁸ BGH NJW-RR 1992, 291.

³⁹ BR-Dr 100/60 a, 147 zu § 113 AktG-E.

და შედეგის გამონვევა,⁴⁰ ისევე როგორც შენატანის დაბრუნების ეფექტის გამონვევა, საზოგადოების წესდების საწინააღმდეგოდ.⁴¹

გამონაკლისის სახით, წილის ღირებულების შემცირებაში გამოხატული საზოგადოების ზიანის, როგორც საკუთარის, ანაზღაურების მოთხოვნა მხოლოდ მაშინ შეიძლება იყოს დასაშვები, როდესაც ეს ზიანი მიყენებულია იმ დამცავი ნორმის დარღვევით, რომელიც იცავდა საზოგადოების გვერდით ასევე პარტნიორს. ეს შემთხვევა ძირითადად მაშინ არის სახეზე, როდესაც ზიანის მიყენებელი თავად საზოგადოების მმართველი პირია, რომელიც განზრახ აზიანებს საზოგადოებას და ამით ამავდროულად არღვევს პარტნიორის დამცავ კანონს.⁴² მაგალითად, როდესაც სააქციო საზოგადოების დირექტორი არღვევს სისხლის სამართლის კოდექსის 202-ე მუხლს და ამით აყენებს ზიანს როგორც საზოგადოებას, ისე აქციონერს. რაც შეეხება გარეშე პირის მხრიდან საზოგადოებისათვის მიყენებულ ზიანს, ძნელად წარმოსადგენია, ისეთი დამცავი კანონის არსებობა, რომელიც ერთდროულად დაიცავდა საზოგადოებასაც და მის პარტნიორებსაც.

V. გამონაკლისები – არაპირდაპირი ზიანის ანაზღაურება

გამონაკლის შემთხვევებში თავად კანონი ითვალისწინებს იმას, რომ არაპირდაპირ დაზიანებულს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება ჰქონდეს, შდრ. სკ-ის 832, 844, 1006. გარდა ამისა, არაპირდაპირად დაზიანებულს აქვს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება 992-ე მუხლის მიხედვით, თუ ეს დარღვეული დამცავი ნორმიდან⁴³ გამომდინარეობს,⁴⁴ როგორც ზემოთ არაერთხელ აღინიშნა.

თუმცა ყველაზე გავრცელებულ გამონაკლისებს ზემოთ მოყვანილი წესიდან „მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია“ და „მესამე პირის მიმართ

დამცავ ეფექტიანი ხელშეკრულება“ წარმოადგენენ. ეს ორი სამართლებრივი ფიგურა, თავისი კუმულატიურად სავალდებულო წინაპირობების მეშვეობით, კიდევ ერთხელ ნათელყოფს იმას, თუ რა მაღალი თამასა წაეყენება არაპირდაპირი ზიანის ანაზღაურებას. კერძოდ, მათი გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ აბსოლუტურ გამონაკლის შემთხვევებში, კერძოდ მაშინ, როდესაც მესამე პირისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების აკრძალვის პრინციპი უკან იხევს სამართლის სხვა უფრო ზოგადი პრინციპების წინაშე. მაგალითად, ისეთი პრინციპის წინაშე, როგორც არის არსებითად იდენტური შემთხვევების იდენტურად გადწყვეტის აუცილებლობა. ამ გამონაკლისის დაშვების აუცილებლობა ვერ დადგება, თუ შემთხვევა სრულად და ამომწურავად არის მოწესრიგებული სამართლის კონკრეტული პრინციპების საფუძველზე, მაგალითად, როგორც არაერთხელ აღინიშნა, ავტოავარიის შედეგად დროებით შრომისუუნარო დასაქმებულს არ შეუძლია დამზიანებლისაგან იმ ზიანის მოთხოვნა, რაც მის დამსაქმებელს ამით მიაღგა⁴⁵ და ამასთან დაკავშირებით ვერც „მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია“ და ვერც „დამცავეფექტიანი“ ხელშეკრულება ვერაფერს შეცვლის. ის, რომ შპს-ის პარტნიორს არ შეიძლება აუნაზღაურდეს ის ზიანი, რომელიც შპს-ს მიაღგა ამომწურავად არის რეგულირებული ამ დარგისათვის იმანენტური კონკრეტული პრინციპების საფუძველზე, იმ გადანწყვეტის ფარგლებში, რომელსაც ჰქვია „კონგრუენტული ზიანის ანაზღაურების დაუშვებლობა“ და მასზე ამ ორი საგამონაკლისო ინსტიტუტის წინაპირობების გავრცელება ყოველად დაუშვებელია.

1. მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია

ამგვარად, მხოლოდ აბსოლუტური გამონაკლისის სახით, პრინციპი, რომ გაშუალებულად დაზიანებულ პირს ზიანის ანაზღაურების საკუთარი მოთხოვნის უფლება არ აქვს, უნდა იქნეს უკუგდებული იმისათვის, რათა უშუალოდ დაზარალებულს გაშუალებულად დაზარალებუ-

⁴⁰ BGH NJW 1962, 859; BGH NJW 1987, 1079.

⁴¹ BGH NJW 1987, 1079.

⁴² Kreße, ZEuP 2014, ზემოთ სქ. 32, 517.

⁴³ იხ. დამცავ ნორმასთან დაკავშირებით რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 4/2019, ზემოთ სქ. 4, 5-ე და მომდევნო გვერდები.

⁴⁴ BGHZ 190, 145 Rn. 18.

⁴⁵ D. Looschelders, Schuldrecht AT, 9. Aufl., München 2011, S. 321.

ლისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება მიენიჭოს. დაზარალებულს შეუძლია დამზიანებლისაგან მხოლოდ პირადად მისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა.

სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის ფარგლებში მკაცრი ტიპოლოგიის სახით, რომელიც არაგანზოგადებაუნარიანია, გამოყოფენ რამდენიმე შემთხვევას, როდესაც ზიანი, რომელიც დამზიანებლის კონტრაჰენტს უნდა მისდგომოდა, სხვა პირთან რეალიზდება, რომელსაც, თავის მხრივ, არ აქვს ზიანის ანაზღაურების საკუთარი მოთხოვნის უფლება და თუ მოცემული შედეგი კორექციის გარეშე დარჩებოდა, ეს დამზიანებლის შემთხვევით და გაუმართლებელ პრივილეგირებას (პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას) გამოიწვევდა.⁴⁶ ამ შედეგის თავიდან ასაცილებლად გერმანული სამართლის დოქტრინამ შეიმუშავა ე. წ. მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაციის სამართლებრივი ფიგურა, რომელიც გამოიყენება მაშინ, როდესაც პირს, რომელსაც ადგება ზიანი, არ აქვს მოთხოვნის უფლება, ხოლო მას, ვისაც მოთხოვნის უფლება ექნებოდა, ზიანი არ მისდგომია.⁴⁷ ამ ინსტრუმენტის მეშვეობით ხდება ერთმანეთს აცდენილი ზიანისა და მოთხოვნის უფლების ერთ პირთან (დაზარალებულთან) თავმოყრა.

ამ კონტექსტში, პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია რისკის გადანაწილების ვალდებულებით სამართლებრივი დანაწესები, მაგალითად, 482 II მუხლის შემთხვევა, როდესაც გამყიდველს შეიძლება ჰქონდეს მესამე პირის (დამზიანებლის) მიმართ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა ისე, რომ რეალურად არ მიადგეს ზიანი.⁴⁸ არაპირდაპირ წარმომადგენელსაც, რომელ-

იც საკუთარი სახელით მაგრამ სხვისი ანგარიშით დადებული ნასყიდობის ფარგლებში იღებს ნაკლოვან შესრულებას, ამით არ ადგება პირადი ზიანი, თუმცა მას შეუძლია, მოვალეს მოსთხოვოს მთლიანი ზიანისა და მათ შორის იმ მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება, რომელსაც მისი მარნმუნებელი მიიღებდა ამ ნივთის გადაყიდვით.⁴⁹

2. ხელშეკრულება მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტით

მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული სრული და არასრული ხელშეკრულებისაგან განსხვავდება ხელშეკრულება მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტით,⁵⁰ როდესაც ორ პირს შორის დადებული ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დამცავ ვალდებულებათა პროგრამა ვრცელდება ასევე მესამე პირზე. ამგვარი სამკუთხედი შეიძლება წარმოიშვას მხოლოდ სპეციფიკური სახელშეკრულებო ურთიერთობის შემთხვევებში. მაგალითად, როდესაც ქირავნობის ურთიერთობა დადო ქმარმა, თუმცა ის მოიცავდა დაქირავებულ ბინაში ასევე ცოლის თანაცხოვრებასაც და გამქირავებლის მხრიდან ქირავნობის დარღვევა სწორედ ცოლს აყენებს ზიანს.⁵¹

ამ შემთხვევაში, მართალია, მესამე პირს არ აქვს თავისი დამოუკიდებელი შესრულების მოთხოვნის უფლება და შესრულება საერთოდ არ ხდება მის წინაშე, თუმცა ამის მიუხედავად, ის

დავალდების დარღვევის გამო (394 I), ასევე დელიქტური წესით (992) ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, თუმცა ამის საწინააღმდეგოდ მეტყველებს ის გარემოება, რომ მას არანაირი ზიანი არ მისდგომია. მყიდველი ნივთის განადგურების შემდეგაც ვალდებულია გადაუხადოს გამყიდველს ნასყიდობის ფასი (482 II). ა-ს კი, რომელსაც რეალური ზიანი მიადგა, გ-ს მიმართ არანაირი მოთხოვნის უფლება არ აქვს. ამ უსამართლო შედეგის თავიდან ასაცილებლად ბ-ს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება გ-ს მიმართ ა-ზე უნდა გადავიდეს.

⁴⁹ K. Larenz, Lehrbuch des Schuldrechts, Band 1, AT, München 1976, § 27 IVb (3); Oetker, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 286.

⁵⁰ რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ.), თბილისი 2019, მუხ. 349 38-ე და მომდევნო ველები.

⁵¹ იხ. გ. რუსიაშვილი, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი 2020, 230-ე და მომდევნო გვერდები.

⁴⁶ BGHZ 40, 100.

⁴⁷ რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ.), თბილისი 2019, მუხ. 408 25-ე და მომდევნო ველები.

⁴⁸ OLG Köln NJW-RR 1989, 1457: ა შეუკვეთავს სხვა ქალაქში მცხოვრებ ხელოვნების ნიმუშებით მოვაჭრე ბ-ს ორ ცალ კოლაჟს საკუთარი ოფისისათვის. ბ, რომელმაც მიტანის ვალდებულება მხოლოდ ა-ს მოთხოვნის საფუძველზე იკისრა, ნასყიდობის საგნის ტრანსპორტირებას ავალდებს თავის სიძეს გ-ს, რომელიც გამყიდველისკენ გზაზე ბრალეულად გაანადგურებს ჩაბარებულ ნივთებს. მოცემულ შემთხვევაში ბ-ს შეიძლება ჰქონოდა გ-საგან როგორც უსასყიდლო

იმგვარად არის ჩართული ხელშეკრულების მხარეებს შორის ურთიერთობაში, რომ მასზე ვრცელდება ის დამცავი (გულისხმიერების) ვალდებულებები, რომლებიც ეკისრება მოვალეს უშუალოდ თავისი კრედიტორის წინაშე.⁵² ამ ვალდებულების დარღვევის შედეგია უშუალოდ მესამე პირის მიმართ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება.

ხელშეკრულება მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტით უფრო ეფექტურად იცავს მესამე პირის უფლებებს, ვიდრე ამის მიღწევა დელიქტური მოთხოვნით იქნებოდა შესაძლებელი. ეს, პირველ რიგში, ეხება იმ გარემოებას, რომ სახელშეკრულებო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით მოცულია ასევე ე.წ. „სუფთა სახით“ ქონებრივი ზიანი, რაც დელიქტური მოთხოვნით, ჩვეულებრივ, მოცული არ არის.⁵³ გარდა ამისა, დელიქტურ მოთხოვნაზე არ ვრცელდება მტკიცების ტვირთის შეტრიალება 394 I 2 მუხლის მიხედვით.

ა) სამართლებრივი საფუძველი

მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტიანი ხელშეკრულების ნორმატიული დასაყრდენი თავდაპირველად იყო სკ-ის 349-ე მუხლი, თუმცა მოგვიანებით ეს სამართლებრივი ფიგურა დაემყარა სკ-ის 8 III მუხლზე დაფუძნებულ სამოსამართლო სამართალშემოქმედებას⁵⁴ (ალტერნატივის სახით: ხელშეკრულების განვრცობით განმარტებას⁵⁵).

ბ) დამცავი ეფექტი

მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული დამცავი ეფექტიანი ხელშეკრულების პირველი წინაპირობაა ვალდებულებითი ურთიერთობა დამზიანებელსა და კრედიტორს შორის. უმნიშვნელოა, სახელშეკრულებო ვალდებულებით ურთიერთობას ეხება საქმე თუ კანონისმიერს.

ასევე წინა სახელშეკრულებო ურთიერთობას (სკ-ის 317 II მუხლი) შეიძლება ჰქონდეს მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტი.⁵⁶

მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტი ვალდებულებით ურთიერთობას – იქნება ეს სკ-ის 8 III მუხლზე დაფუძნებული სამართალშემოქმედება თუ ხელშეკრულების შემავსებელი განმარტება – ენიჭება, როდესაც არსებობს შემდეგი წინაპირობები:

1. „კრედიტორის სიახლოვე“ – მესამე პირს ისევე უნდა ეხებოდეს ხელშეკრულებიდან წარმოშობილ საფრთხეები, როგორც თვითონ კრედიტორს.⁵⁷ მაგ., ასეთი შემთხვევა გვაქვს სახეზე დამქირავებლის ოჯახის წევრების შემთხვევაში, როდესაც ისინი დაქირავებულ ბინაში ცხოვრობენ.⁵⁸ იგივე წესი ვრცელდება დამქირავებლის პარტნიორზე⁵⁹ ან მის მოსამსახურეზე.⁶⁰ მესამე პირებზე, რომლებიც მხოლოდ შემთხვევით მოხვდნენ შესრულების „სიახლოვეს“ (მოქმედების სფეროში), ეს დაცვა არ ვრცელდება.

2. კრედიტორის ინტერესი მესამე პირის დაცვასთან დაკავშირებით – კრედიტორს უნდა ჰქონდეს კანონით დაცული/გამართლებული ინტერესი მესამე პირის დაცვასთან დაკავშირებით. თუ მხარეებს ამასთან დაკავშირებით არაფერი შეუთანხმებიათ, ეს ინტერესი ხელშეკრულების შემავსებელი განმარტების შედეგად უნდა დადგინდეს; კერძოდ, უნდა მოხდეს თუ არა შესრულების განხორციელებისას მესამე პირების ინტერესების გათვალისწინება.⁶¹ გამართლებული ინტერესი სახეზეა, თუ კრედიტორი და მესამე პირი ერთმანეთთან ურთიერთზრუნვის ვალდებულებით არიან დაკავშირებული (მაგ.: საოჯახო, შრომითი ან ქირავნობის ურთიერთობა), რომლის ფარგლებშიც კრედიტორი პასუხს აგებს მესამე პირის კეთილდღეობისათვის.⁶² ამ პრინციპის საწინააღმდეგოდ გერმანული სასამართლო უშვებს ასევე ექსპერტის პასუხისმგებლობას მესამე

⁵² BGHZ 66, 56; BGHZ 89, 104; BGHZ 133, 170; BGH NJW 1995, 52.

⁵³ იხ. გ. რუსიაშვილი/დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, თბილისი 2016, 199-ე და მომდევნო გვერდები, 237.

⁵⁴ W. Bayer, Vertraglicher Drittschutz, JuS 1996, 475.

⁵⁵ BGHZ 56, 273.

⁵⁶ BT-Drucks 14/6040, 163.

⁵⁷ BGHZ 70, 329; BGH NJW 96, 2928.

⁵⁸ BGHZ 49, 279.

⁵⁹ OLG Hamburg NJW-RR 88, 1482.

⁶⁰ BGHZ 61, 233.

⁶¹ BGH NJW 96, 2928.

⁶² BGHZ 56, 273.

პირის წინაშე, მიუხედავად იმისა, რომ საექსპერტო დასკვნის დამკვეთსა და მესამე პირს შეიძლება საპირისპირო ინტერესები ამოძრავებდეთ.⁶³ აქ აუცილებელია, რომ დასაცავ პირთა წრე ცალსახად იყოს შემოსაზღვრადი.⁶⁴

3. „შეცნობადობა მოვალისათვის“ – ზემოხსენებული ორი ელემენტი მოვალისათვის უნდა შეცნობადი იყოს, რათა მან ჯეროვნად შეაფასოს რისკები. დამცავი ვალდებულება შემოიფარგლება წინასწარგანჭვრეტადი და ცალსახად გამიჯვანადი პირთა წრით, თუმცა არ არის აუცილებელი, რომ მოვალემ იცოდეს ამ მესამე პირთა ზუსტი რაოდენობა და სახელები.

4. მესამე პირი უნდა საჭიროებდეს დაცვას – მესამე პირს არ უნდა ჰქონდეს საკუთარი სახელშეკრულებო, იმავე შინაარსისა და მოცულობის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება მოვალის მიმართ,⁶⁵ რაც მას ექნებოდა მისი ხელშეკრულების დაცვის სფეროში ჩართვის შემთხვევაში.⁶⁶ ამ კრიტერიუმის გამო, მაგ., ქვემოქირავნე არ არის ჩართული მთავარი ქირავნობის ხელშეკრულებით დაცულ სფეროში. უმნიშვნელოა, არის თუ არა სხვა საფუძვლიდან წარმომდგარი მოთხოვნის უფლებები რეალიზებადი. საკუთარი სახელშეკრულებო კონტრაქტის მხრიდან პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და მისი გაკოტრების შემთხვევაშიც კი არ იმსახურებს მესამე პირი დაცვას და ამ საფუძვლით სხვა პირებს შორის არსებული ხელშეკრულების დაცვითი სფეროს მასზე გავრცელებას. ზემო მოყვანილ შემთხვევაში შპს-ის პარტნიორისათვის მიყენებული ირიბი ზიანი ანაზღაურებადი ვერ იქნება სწორედ ამ წინა-

პირობის არარსებობის გამო – მართლწესრიგი ზუსტად განსაზღვრავს, რომ კონგრუენტული ზიანი მხოლოდ შპს-ს უნდა აუნაზღაურდეს და არ იცავს ამ ზიანისაგან მის პარტნიორს. საკამათოა და ჯერჯერობით გადაუწყვეტელია საკითხი, უნდა ჩაითვალოს თუ არა ნასყიდობიდან და ნარდობიდან წარმომდგარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნები თანაზომიერად (ანუ თანაბარი წონის მქონედ, რაც გამორიცხავდა ერთი ხელშეკრულების მხარის მეორე ხელშეკრულებით დაცულ სფეროში მესამე პირად ჩართვას).⁶⁷

გ) სამართლებრივი შედეგები

მესამე პირს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება, თუ ზემოთ მოყვანილ ელემენტებთან ერთად სახეზეა ზიანის ანაზღაურების სხვა წინაპირობები (მაგ., 394). 408-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით, ანაზღაურებას ექვემდებარება პიროვნული, ქონებრივი და ნივთობრივი ზიანი, ისევე როგორც მორალური ზიანი. კანონის ან გარიგებისმიერი პასუხისმგებლობის შერბილება მოქმედებს ასევე მესამე პირის საზიანოდაც.⁶⁸ 396-ე მუხლის წინაპირობების არარსებობის შემთხვევაშიც კი, მესამე პირის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა მცირდება არა მხოლოდ საკუთარი თანაბრალეულობის (415), არამედ ასევე კრედიტორი თანაბრალეულობის შესაბამისად, რადგან დაზარალებულ მესამე პირს არ შეიძლება ჰქონდეს იმაზე მეტის მოთხოვნის უფლება, ვიდრე ეს კრედიტორს შეუძლია.⁶⁹

⁶³ მაგ. გამყიდველი შეუკვეთს დასკვნას არქიტექტორს სახლის მდგომარეობასთან დაკავშირებით, რომელსაც მიენდობა მყიდველი და იყიდის სახლს არარეალურ ფასად.

⁶⁴ BGH NJW 84, 356; BGH NJW 98, 1062; BGH NJW-RR 03, 1035.

⁶⁵ BGH NJW 2004, 3632.

⁶⁶ BGHZ 70, 330; BGH NJW 96, 2929.

⁶⁷ შდრ. ამის საწინააღმდეგოდ BGH NJW 93, 656.

⁶⁸ BGHZ 56, 272.

⁶⁹ BGHZ 33, 250.